

Az SZTE Kutatóegyetemi Kiválósági Központ tudásbázisának
kiszélesítése és hosszú távú szakmai fenntarthatóságának megalapozása
a kiváló tudományos utánpótlás biztosításával”

Könyvtártudományi TDK

Előadás

2012. 05. 16.

Egy kultúra továbbélése – a klasszikus szöveghagyomány útja az
ókortól a nyomtatott könyvig

Gellérfi Gergő

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

Görög szövegek hagyományozása

- a szövegek hagyományozását nagyban befolyásolták kritikus pontok, időszakok
- prehellenisztikus kor: a ki nem adott, s a hellenisztikus könyvtárakba el nem jutott művek elvesztek
- az alexandriai könyvtár pusztulása komoly károkat okozott
- a második szofisztika idején az attikai nyelv volt az ideál

Görög szövegek hagyományozása

- az átterés a kódexre kiemelten fontos:
  - kulcsfontosságú szelekciós folyamat, ám nem programszerű, nem szervezett
  - az irodalmi hagyomány koncentráliódik:
    1. rokon kisebb corpusok egy kódexben
    2. teljes szerzői corpusok egy kódexben
- a 2. századot követően a Birodalom megosztása és a népvándorlás miatt a görög kultúra és nyelv háttérbe szorul

A görög irodalom keleten

- a sötét századok és a képrombolás (6-8. sz.) negatív hatást gyakorolnak
- a translitteratio folyamata (9-10. sz.) mintapéldányok megszületését hozza, ez javítja a hagyomány minőségét
- a makedón reneszánsz idején (10. sz.) virágzik a könyvkultúra, a császár is támogatja

A görög irodalom keleten

- a 13. század első felében könyvtárakat alapítanak Kis-Ázsiában
- Bizánc 1261-es visszafoglalását követően megnő az érdeklődés a görög irodalom iránt, a kor a görög filológia virágkora
- sok szerzőnél a mérvadó kézirat a 13-14. századból származik
- a 14. századi oszmán előrenyomulás súlyos következményekkel jár

A görög irodalom keleten

- Konstantinápoly marad meg szellemi-irodalmi központnak
- a menekülők közt sok művelt írástudó, akik nyugat felé viszik a kultúrát, Krétán találkozik a „latin” (velencei) és a görög
- újfajta nemzettudat, görög nemzeti gondolkodás jellemzi az emigránsokat, ami a nyelv, az irodalom, a kultúra megőrzését segíti elő

A görög irodalom nyugaton

- az arab hódítástól kezdve a görögség visszaszorul
- a korai középkorban kelet és nyugat eltávolodik egymástól (egyházzszakadás, Konstantinápoly feldúlása, stb.)
- egymás világi irodalmát szinte egyáltalán nem ismerik

A görög irodalom nyugaton

- a 14. században éled fel Itáliában a görög és a latin irodalom iránti érdeklődés
- Boccaccio és Petrarca görögül tanul
- Homéros-fordítások készülnek
- a 14. sz. végéig profán görög szövegek nyugaton alig fordulnak elő, szinte csak teológiai és szakszövegek

A görög irodalom nyugaton

- a humanizmus nyitott a görög irodalomra
- az első görög professzor nyugaton Manuel Chrysoloras (1397, Firenze)
- anyagi támogatással kéziratokat hoznak keletről, ahol folyamatosan másolnak
- könyvtárak Itáliában a 15. század közepétől

Görög könyvkiadás

- a legfontosabb alak Aldus Manutius
- növekszik a görög tankönyvek iránti kereslet, mivel nő az érdeklődés, de kevesen ismerik a nyelvet
- az első tisztán görög nyomtatott mű:
Konstantinos Laskaris görög nyelvtana
(Milánó, 1476)

Görög könyvkiadás

- népszerű az először 1494-ben kiadott Planudes-féle epigrammagyűjtemény, melyet a következő században nyolcszor adtak ki újra
- nagyobb szövegek filológiai gondozása
  - pl. az első teljes Homéros-kiadás (Firenze, 1488), Démétrios Chalkondylés prof.

A latin irodalom hagyományozódása

- könyvészeti sajátosságok:
  - tekercsforma → pontatlan idézetek emlékezetből
  - a Kr. u. 2. századtól görög hatásra *scriptio continua*
  - a hangos olvasás a jellemző, a szöveg így hangzó szövegként értékelendő
  - a könyv funkciója eltér a maiétól, inkább a kottához hasonlít, segédeszköz a szöveg előadásához

Negatív tényezők a hagyományozásban

- az áttérés a kódexre veszteségekkel jár
- a sötét századokat csak a kolostori ill. püspöki könyvtárakban tárolt szövegek élik túl
- vallási és politikai veszteségek: az antikvitásban is van rá példa (pl. Gallus), könyvégetések, az egyház szelekciója

Pozitív tényezők a hagyományozásban

- filológiai igényességű szöveggondozás
- nagyszámú könyvtár (kisebb a tömeges veszteség veszélye)
- Nagy Károly másológyműhelyeket és iskolákat létesít minden kolostorban, rengeteg kéziratot készít és küldet el a kolostorokban
- egyéni teljesítmények (másolatkészítés, „jó” v. teljes szöveg készítése)

A humanizmus és a könyvnyomtatás

- előhumanisták eredményei (pl. ismerik Catullust „felfedezése” előtt)
- a humanisták gondolkodásában s tevékenységében központi szerep:
  - Petrarca például Livius szövegével foglalkozik
- a latin nyelvű irodalom széles körű terjedését a könyvnyomtatás kora hozza el